

Op weg naar een nieuw Liedboek

Auteur: Jetze Baas, namens de Gkv bestuurslid bij de ISK (Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied).

Het zal u niet ontgaan zijn dat eind deze maand het nieuwe Liedboek wordt gepresenteerd. Het Liedboek heeft als vervolgtitel meegekregen: *zingen en bidden in huis en kerk*. Dit artikel is een beschrijving van wat het nieuwe Liedboek te bieden heeft en een verantwoording van diverse keuzes die er zijn gemaakt bij het samenstellen van de bundel.

Precies veertig jaar geleden zag het eerste *Liedboek voor de kerken* het levenslicht: een boek met psalmen en gezangen voor kerkelijk gebruik. Sindsdien is er veel veranderd: niet alleen qua liedkeuze in de kerken en qua taalgebruik, maar er is tegenwoordig bijvoorbeeld ook veel meer aandacht voor de plaats van kinderen in de kerk. Die veranderingen vormden de aanleiding voor de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) om te gaan werken aan een nieuwe, eigentijdse, liedbundel voor de kerken.

Aanvankelijk gebeurde dat alleen met die kerken die vertegenwoordigd waren in de ISK: de Protestantse Kerk Nederland, de Broederschap van Remonstranten en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB. Vanaf 2008 sloten de Gkv en de NGK zich bij het project aan, een jaar later voegden zich daar twee Belgische kerken bij: de Verenigde Protestantse Kerk en de Evangelisch-Lutherse kerk.

Verscheidenheid

Het nieuwe Liedboek is een bundel geworden met een enorme verscheidenheid aan liederen. Er is een groot aantal liederen blijven staan die ook opgenomen waren in het eerste Liedboek uit 1973, maar er staan bijvoorbeeld ook liederen in uit de Psalmen voor Nu en uit de Opwekkingsbundels. Het bevat als gevolg van de diversiteit van de deelnemende kerken liederen van uiteenlopende signatuur: zowel liederen die de Vrijzinnige geloofsgemeenschap bedienen als liederen die door de verschillende Gereformeerde Kerken kunnen worden gebruikt.

Om uit het overweldigende aanbod van bestaande en nieuwe liederen een verantwoorde keuze te maken, werd de redactie ondersteund door acht werkgroepen, die aan de slag gingen met de volgende categorieën: psalmen, gezangen in het huidige Liedboek, nieuwe Nederlandse liederen, nieuwe buitenlandse liederen, kinder-, jeugd- en tienerliederen, liturgische gezangen, overige zangvormen en gebeden en teksten voor meditatie.

Elke werkgroep beoordeelde het aanbod volgens afgesproken criteria. Primaire criteria waren taal, muziek, relatie woord-toon, theologie en liturgische functionaliteit. Een lied moest op al deze punten kwaliteit hebben om het voor te dragen. Secundaire criteria werden gevormd door internationale betekenis, historische betekenis, beschikbaar kerkmuzikaal repertoire, emotionele betekenis (geliefdheid) en toegankelijkheid van de bundel als geheel.

De redactie beoordeelde vervolgens de voorstellen van de werkgroepen. Daarbij werd rekening gehouden met een evenwichtige verdeling van de liederen over de thema's. Zo ontstond een liedboek dat breder is geworden dan het bestaande. Door zowel de omvang als de verscheidenheid zul je als kerk een selectie moeten maken van liederen die bruikbaar zijn voor jouw gemeente. Wat bij de ene gemeente past, hoeft niet per se ook bruikbaar te zijn voor de andere. Lieder die geschikt zijn voor school en voor thuis zullen ook niet altijd in de kerkdienst tot hun recht komen. Over hoe je tot een verantwoorde keuze komt, gaat het artikel *Zing voor de Heer een nieuw lied* (pag. 350-353 van De Reformatie van 3 mei).

Indeling en gebruik

De indeling is op sommige punten verrassend. Zo zijn de diverse manieren waarop je een psalm kunt zingen bij elkaar gezet: de Geneefse melodie wordt gevolgd door bijvoorbeeld een zetting van de Psalmen Van Nu. Als je als gemeente straks gebruik maakt van het nieuwe Liedboek, heb je ontzettend veel mogelijkheden om liturgische variatie aan te brengen, vooral wanneer je beschikt over een cantor en/of een cantorij. Een andere verrassing is de indeling rond de zogenaamde getijden: het vaste ritme van gebeden en liederen door de dag heen. Het boek bevat prachtige liederen die te gebruiken zijn als morgengebed of als avondgebed, en liederen rond de maaltijd, zowel voor thuis als voor de maaltijd van de Heer.

Het boek is geschikt voor het gebruik in diverse zogenaamde leefkringen en situaties: allereerst natuurlijk voor de erediensten op zon- en feestdagen, maar ook voor overige gemeentevieringen als Vespers, in het pastoraat bij ziekenbezoek en rouwbezoek bijvoorbeeld en voor persoonlijk gebruik thuis. Er staan liederen in voor feestelijke gelegenheden, voor het slapengaan, bij het opstaan, gebeden bij het eten aan tafel enzovoort. Je hebt in elk van die situaties de keuze uit vijf aspecten: psalmen, traditie en vernieuwing, liederen voor tieners, kinderen en jongeren, en liederen voor de verschillende leefkringen en gezongen liturgie. Het Liedboek bevat tevens gezongen liturgieën. Een oud gebruik, dat we in veel protestantse kerken niet meer zo kennen, maar dat mooi en waardevol kan zijn om bij bijzondere gelegenheden te benutten.

Bruikbaarheid

De verscheidenheid aan liederen is dus enorm groot geworden. Of een lied geschikt en bruikbaar is, hangt allereerst af van de context waarbinnen je het wilt gebruiken. Minstens zo belangrijk is op grond waarvan je het beoordeelt. God wil tronen op onze lofzangen. Hij heeft talenten in mensen gelegd om muziek te maken, verzen te schrijven en muziek te componeren. Hij geniet ervan als die talenten benut worden. Als het criterium van onze beoordeling van liederen niet onze particuliere smaak is, maar bewondering voor Gods werk in mensen, wordt meer recht gedaan aan zijn werk.

Ook beoordelen op 'zingbaarheid' is relatief. Onbekende liederen dreigen vaak onbeminde liederen te worden. Soms moet je een lied leren zingen en leren waarderen en moet je tijd en aandacht besteden aan het onbevangen en onbevooroordeeld luisteren naar nieuwe liederen.

Cantor en cantorij

Het nieuwe Liedboek met zijn plm. 1150 liederen biedt dus een schat aan materiaal. Je krijgt echt waar voor je geld. Hoe kun je zo veel mogelijk uit deze schatkist putten? In veel van de kerkgenootschappen die deelnemen aan het ISK vormen een cantor en een cantorij een gebruikelijke muzikale ondersteuning van de erediensten. Dat zijn geen voorwaarden voor de invoering van het nieuwe Liedboek, maar deze vorm van ondersteuning kan wel een opmaat zijn naar een rijkere liturgie.

Wijlen prof. dr. C. Trimp zei: 'Wij zijn niet op weg naar de eeuwige preek, maar wel naar de eeuwige lofzang.' Daarmee is niet gezegd dat het belang van de preek ondergeschikt is aan dat van de lofzang, maar wel dat zorgvuldige aandacht voor de kwaliteit van de lofzang in de eredienst op zijn plaats is. Ook in de liederen wordt Gods Woord uitgedragen en zijn lof gezongen. Wat een zegen als er in een gemeente specialisten zijn die de gemeente daarin kunnen voorgaan en in kunnen meenemen!

Wellicht ligt hier voor onze kerken een uitdaging die via het nieuwe Liedboek weer voor het voetlicht gehaald kan worden. Het aanstellen van een cantor en/of een cantorij zoals die functioneren in veel andere kerken, kan het niveau van de lofzang enorm ten goede komen. In die gemeenten waar al een cantor is aangesteld, stijgt het muzikale gehalte van de dienst. Het zou mooi zijn als binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) daar in bredere zin aandacht voor zou komen.

Aanvaarding

In de vorige eeuw hebben de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) er om verschillende redenen aanvankelijk voor gekozen geen gebruik te maken van het *Liedboek voor de kerken*. Er ontstond toen een bundel met eigen psalmberijmingen en eigen liederen. Naar mijn mening is die gang van zaken achteraf zeer te betreuren. De scheiding die ermee gemaakt werd, had niet hoeven bestaan. Gelukkig werd in een later stadium het *Liedboek voor de kerken* alsnog gedeeltelijk aanvaard én sloten de GKv zich in 2008 aan bij het ISK toen er een nieuw Liedboek ontwikkeld ging worden. Diverse kunstenaars uit eigen gelederen namen deel aan de werkgroepen. Namens de GKv werden de tussentijdse resultaten door een tweetal supervisors beoordeeld.

Inmiddels staat het nieuwe Liedboek op het punt gepresenteerd te worden. Ik zou ervoor willen pleiten, vooruitlopend op de synode van 2014, om dit Liedboek in onze kerken in zijn geheel te aanvaarden. Niet omdat alle liederen even geschikt en bruikbaar zijn, maar omdat het proces waarvoor veertig jaar geleden gekozen is, niet meer hanteerbaar is: een lied-voor-lied beoordeling door een synode. In vrijwel elke gemeente dient een universitair opgeleide voorganger. Gezien zijn opleiding zou hem de bevoegdheid moeten worden toevertrouwd om die liederen te kiezen die bruikbaar, verantwoord en zingbaar zijn. Daarmee is die bevoegdheid ook weer waar zij thuishoort: niet op het niveau van de synode, maar bij de plaatselijke kerk.

Het *Liedboek - zingen en bidden in huis en kerk* zal worden gepresenteerd op zaterdag 25 mei a.s. in de Grote Kerk in Monnickendam. Het wordt een feestelijke liedboekdag, waar men de hele dag op zeer diverse manieren kan kennismaken met het liedboek. Aanmelden is helaas niet meer mogelijk omdat het maximum aantal deelnemers is bereikt.

De website www.liedboek.nl biedt veel informatie over het proces van totstandkoming van het Liedboek en over hoe het Liedboek eruit komt te zien. Het *Liedboek - zingen en bidden in huis en kerk* is vanaf eind mei beschikbaar in drie versies: het liedboek voor de gewone gebruiker, een begeleidingsbundel en een uitgave met zettingen voor een cantorij, waaronder een aantal eenvoudige driestemmige zettingen.